

DE UTRECHTSE PIJPENINDUSTRIE IN DE LAUWERECHT.

door P.K.Smiesing

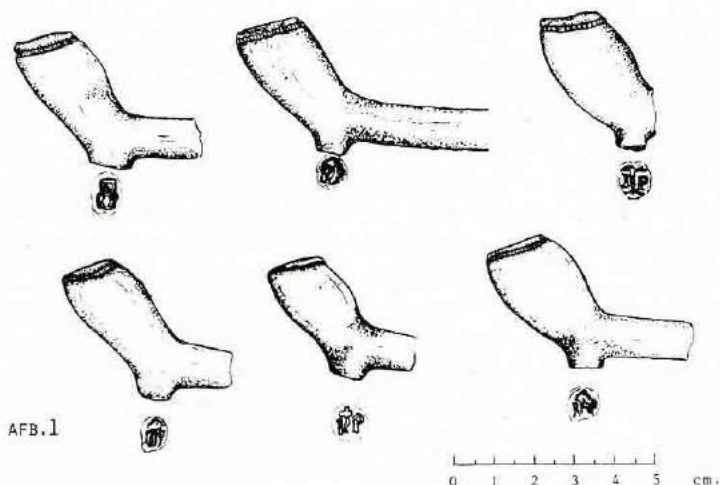
In het eerste nummer van de Pijpelogische Kring Nederland verscheen het artikel over Utrechtse pijpenmakers, waarin aan de hand van pijpекoppen voor het eerst werd aangetoond, dat onder de rook van Utrecht op beperkte schaal pijpen werden gemaakt. Van de pijpenmakers zelf was nog weinig bekend.

In dit verslag zijn de gegevens verwerkt, die na enige jaren archiefonderzoek verzameld werden. Deze geven ons een inzicht van de opkomst en ondergang van de pijpmakerijen in het gerecht Lauwerecht, van het leven en werk van de pijpenmakers en hun relatie met de pijpenmakers uit Schoonhoven.

De eerste pijpenmakers en het merk IP.

Het zal nagenoeg bekend zijn dat de eerste pijpen in ons land door Engelsen werden gemaakt. Ook Utrecht maakt hier geen uitzondering op. Aangezien het Utrechtse Gemeente Archief over deze nieuwe burgers echter weinig informatie geeft, er worden b.v. zelden beroepen genoemd, zullen we ons moeten bepalen tot de bodenvondsten van hun produkten, de pijpfragmenten.

Een duidelijke aanwijzing voor een vroege Utrechtse produktie vormden de vondsten van pijpекoppen met het Utrechtse Stads-wapen. Andere kopjes vertonen een hielmerkje waarop dit wapentje gecombineerd werd met de initialen IP. Ook vinden we veelvuldig pijpекoppen met het merk IP en een plantje tussen deze letters, dat een tabaksplant voorstelt. (afb. 1)

Opmerkelijk is dat de pijpjes met de twee laatste merkjes qua vorm gelijk zijn. We moeten daarom wel aannemen dat ook de pijpen, gemerkt met het plantje uit Utrecht afkomstig zijn.

In Engeland zijn pijpmakersmerken met een tabakspiant tussen de initialen erg bekend. Deze plant werd ook opgenomen in het wapen van het Londens pijpmakersgilde, dat in 1619 werd opgericht.

Keren we terug naar het Utrechtse Gemeente Archief en verdiepen we ons in het huwelijksregister van de Engelse kerk, dan vinden we twee namen die aan de initialen voldoen, n.l. John Price en John Pryde. In Londen was de naam Price in pijpmakerskringen een bekende naam. Zelfs was er een pijpenmaker met de naam John Price, die na 1633 niet meer genoemd wordt.

In het jaar 1634 huwt John Price met de Utrechtse Anna Hendriks. Mogelijk is hij de Londense pijpenmaker.

Een tweede aanwijzing in die richting vormt zijn adres "aan de wal by de Weertpoort", waar zoals we later zullen zien, zich ook de pottenbakkersovens bevonden. De pottenbakkers bakten de pijpen tegen een bakloon en omdat het ondoenlijk was om de ongebakken pijpen over lange afstanden te vervoeren, dienden de pijpenmakers hier zo dichtbij mogelijk te wonen.

Tot 1647 kunnen we het echtpaar Price volgen in de registers van de Jacobikerk, waar hun zeven kinderen gedoopt werden.

In die registers wordt hun naam fonetisch weergegeven: Parijs, Pris, Pries, Preys en Prijs. Ook in Amsterdam is een Engelse pijpenmaker bekend onder de naam Timothe Prijs, die daar in 1626 huwde.

John Price verwierf in 1640 het burgerschap van de stad. In de alfabetische lijst van de nieuwe burgers lezen we: "Jan Parijs wt Engeland".

John Pryde huwde in 1640 en was soldaat van beroep; nadien vinden we hem in de boeken niet meer terug.

De tweede helft van de 17e eeuw.

Uit de tweede helft van de 17e eeuw bereiken ons meer gegevens over pijpenmakers. De belangrijkste van hen was ongetwijfeld Jan Willems Vlack. Hij bezat maar liefst vier huizen waarvan hij er drie verkocht. Zelf bewoonde hij een huis in de Lauwerrecht waarvoor hij in 1663 vergunning aanvroeg voor een verbouwing. In een archiefstuk uit 1651 werd zijn beroep op prachtige wijze weergegeven als "toubacqspypmaecker".

Op 5 oktober 1671 togen de Meester pottenbakker Jacobus Vlug en de Meester pijpenmaker Jan Willems Vlack naar de notaris Nicolaas Vonk om de volgende overeenkomst te bezegelen:

Voor de prijs van zeven stuivers voor elke pot pijpen verplichtte Vlug zich alle pijpen te bakken, die bij Vlack gemaakt werden. Vlug beloofde daarbij de pijpepotten met deksel af te sluiten. Dat deze maatregel geen overbodige luxe was, bewijzen de bodemvondsten van pijpfragmenten met glazuurspaten! Vlack bepaalde wanneer zijn pijpen gebakken werden. Voorts mocht Vlack zijn pijpen niet bij een ander laten bakken en Vlug mocht daarentegen deze pijpen nooit weigeren. Waren de pijpen niet hard genoeg gebakken, dan dienden deze voor hetzelfde geld overgebakken te worden.

Kwam Vlack te overlijden dan moest ook door Vlug de pijpen worden gebakken van Vlacks weduwe of van hun zoon Benjamin. Deze Benjamin Vlack vinden we later terug als herbergier in de herberg St. Joris, waar de gasten naast een koele drank ook tabak konden roken uit de produkten van de familie Vlack. Na het overlijden van de "comparanten" dienden de weduwen het contract na te leven en te onderhouden.

Jan Willems Vlack overleed net als zijn zoon Benjamin in het jaar 1709. Bij dezelfde notaris vonden we het contract van de pijpenmaker Pel Eversen van Beek en zijn schoonmoeder Grietje Joris. In deze overeenkomst, opgetekend op 21 januari 1671, werd de overname geregeld van het pijpmakersgereedschap van zijn overleden schoonvader Philip van der Valk, in leven een bekende pijpenmaker in de Lauwerecht.

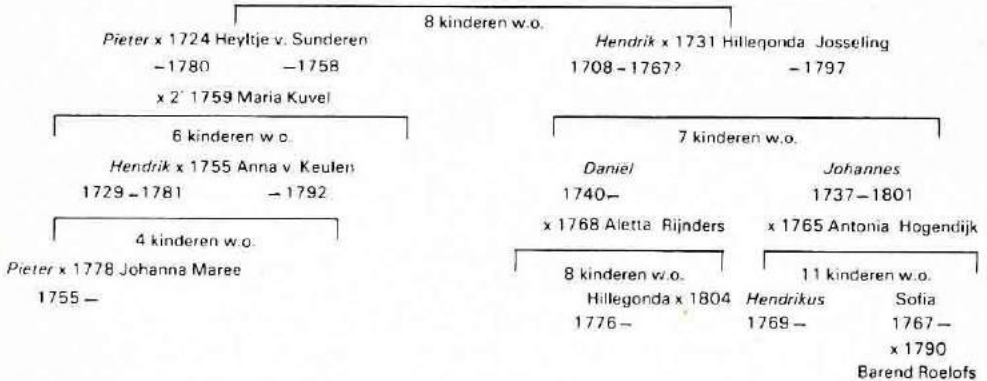
Voor de som van zes en dertig Carolus guldens werd van Beek eigenaar van vormen, schroeven, planken en tonnen en al het overige gerei dat nog in de woning van zijn schoonouders aanwezig was. Voorts verklaarde Grietje deze som reeds in goed gangbaar geld ontvangen te hebben.

Uit de D.T.B. registers vernamen we nog dat Pel Eversen van Beek en Sunannichjen van der Valk op 24 mei 1670 in het huwelijk traden. De pijpenmaker Philip van der Valk werd 16 augustus 1669 begraven. De pijpen gemerkt FVDV moeten van hem afkomstig zijn.

De pijpenmakers van Beek en Vlack, die beiden lezen noch schrijven konden, tekenden hun contracten met respectievelijk een cursieve r en met een V en een W door elkaar. Of deze tekens ook hun merken waren zullen bodemvondsten kunnen uitmaken. Een andere pijpenmaker was Jacob Dirksz. Deyl. Hij verkreeg in 1662 het burgerrecht van de stad Utrecht.

Een reconstructie van de stamboom van de pijpenmakersfamilie Versluijs voert ons naar het stadje Schoonhoven, waar in 1690 Jan Huijgen Versluijs en Claasje Cornelis in het huwelijk traden. Omstreeks 1700 kwamen ze met hun jonge gezin naar Utrecht en vestigden zich in de Lauwerecht.

Jan Huijgen Versluys x 1690 Claasje Cornelis
 -1733? -1757

Het Gerecht Lauwerecht.

De Lauwerecht was een zgn. ambachtsheerlijkheid en was leenroerig aan de Domproosdij. Tot de Franse revolutie was het beheer in handen van particulieren. In 1653 werd de heerlijkheid Johannis van Gent van Appelteren overgedragen aan Margaretha Pellicorne. Na een proces met de familie Pellicorne, werd Mr. Jan Jacob van Westeren in 1715 ambachtsheer van het gerecht. Tussen de Lauwerecht en de stad bevond zich de Bemuurde Weerd die, zoals de naam al doet vermoeden, door een muur was omgeven. Vanaf deze scheiding strekte de bebouwing zich als een lint uit langs de Vecht. Buiten deze straat omvatte het gerecht ook het land, dat zich uitstreckte tot de Veengraaf of Swarte Water.

Ook hier bevond zich een rijtje huizen, zodat het gerecht met het "Swarte Water", "de Draeyweg", de "Corte Lauwerecht", en de "Lange Lauwerecht" uit vier bebouwde gedeelten bestond. In het laatste gedeelte, de Lange Lauwerecht, waren de pijpmakerijen gevestigd. Deze huizen stonden aan de Westzijde van deze straat langs de Vecht, met een uitgang aan de rivier. (zie foto) De pottenbakkers woonden al vanouds in de Lauwerecht.

Door de hoge temperaturen in de pottenbakkersovens was er een verordening die de pottenbakkers uit de stad weerde. Ook binnen de Bemuurde Weerd vormden deze ovens een groot brandgevaar voor de dichte bebouwing.

Daarom weken de pottenbakkers uit naar het gerecht Lauwerecht. De pijpenmakers troffen hier een goede gelegenheid voor het bakken van hun pijpen, terwijl het bakken van deze pijpen een aardige bijverdienste vormde voor de pottenbakker.

De Lauwerecht, waar vroeger pijpenmakers woonden.

De potten waarin vroeger deze pijpen gebakken werden, hadden een vastgestelde inhoud en werden eveneens door de pottenbakkers vervaardigd. Voor het bakken van een pot pijpen werd een bakloon gevraagd van zeven stuivers.

De bewoners van het gerecht hadden geen burgerrecht van de stad Utrecht, maar dienden dit vaak tegen betaling te verkrijgen. Dit burgerrecht was o.a. nodig om een gilde te "winnen". Omdat de pijpenmakers in geen enkel gilde werden opgenomen, is het niet geheel duidelijk waarom enkele van deze ambachtslieden "nieuwburger" werden van de stad Utrecht. Mogelijk brachten deze pijpenmakers hun product binnen de stad aan de man.

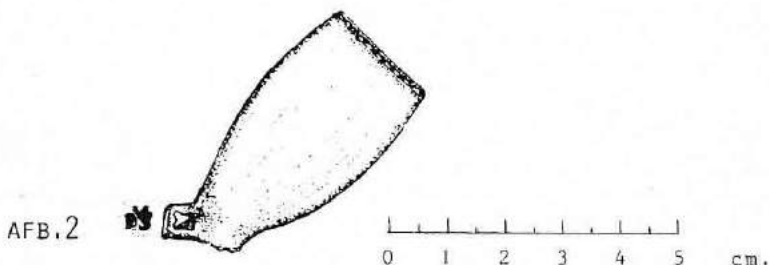
De rol van de vrouw bij het pijpmaken.

Voor het maken van een pijp van de beste kwaliteit waren maar liefst 32 handelingen nodig. De verschillende bewerkingen die de pijp een mooi aanzien gaven, werden door vrouwen en kinderen uitgevoerd.

Na de diverse bewerkingen van de klei volgde het rollen, het modelleren tot een ruwe massieve pijp, pasklaar voor de vorm, waarna het "kasten" volgde. Dan werden na het boren van het rookkanaal met een ijzerdraad de twee koperen vormhelften door

middel van een bankschroef samengedrukt en werd met de stopper het gat in de kop geduwd. Na het drogen, kwamen de pijpen in handen van de vrouwen en meisjes. Met een speciaal mesje werden de pijpen "getremd", d.w.z. de overtollige klei werd van de koppen weggesneden. Met een passend rond stukje hout de "botter" werd de koprand mooi gevormd.

De Utrechtse pijpen waren gezien de afwerking van mindere kwaliteit. Het waren hoofdzakelijk pijpen met zijmerken, korte pijpen die in de vormen al een merk kregen. Een uitzondering vormden de lange pijpen gemaakt door Daniel Versluijs, die zich alleen door het kleine Utrechtse stadswapentje, op de zijkant van de hiel, onderscheidden van de Gouwenaars, die voorzien werden van het Goudse stadswapen. Dit type pijp onderging enkele bewerkingen meer. Ze werden o.a. geglaasd met een agaasteen en het merkje DVS werd met een stempeltje in de hiel gedrukt. (afb. 2) Deze laatste bewerkingen werden ook door vrouwen gedaan.

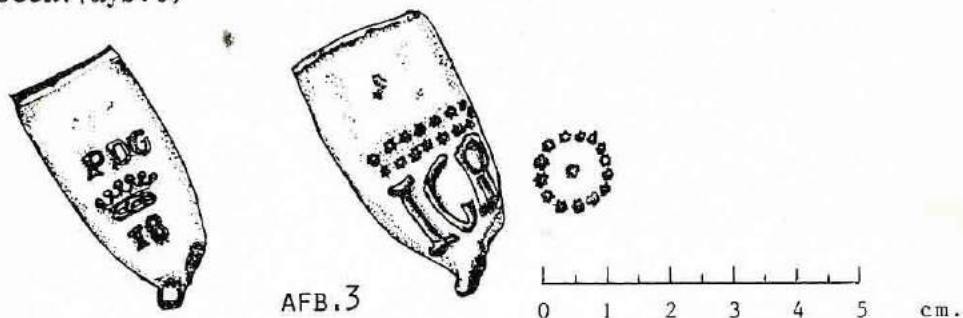
Het bovenstaande onderstreept hoe belangrijk het voor een pijpenmaker is met een vrouw te trouwen, die vertrouwd is met het omgaan met klei. De huwelijken van Utrechtse pijpenmakers bevestigen dat ze vaak huwen met dochters van hun collega's. Meisjes die al jong meewerkten in de bedrijfjes van hun vader. De pijpenmaker Joseph Peeks huwde Johanna Hogendijk, dochter uit het Schoonhovens pijpenmakersgeslacht Hogendijk. Ook het huwelijk van Johannes Versluijs met Anthonia Hogendijk in 1756 duidt op banden met de Schoonhovense pijpenmakers. Uit de vele voorbeelden noemen we nog het opmerkelijke huwelijk tussen neef en nicht, Hendrik Versluijs III, zoon van Johannes, en Hillegonda Versluijs, een dochter van Daniël.

De pijpenmakers uit de achttiende eeuw.

Alvorens een overzicht te geven van alle bekende Utrechtse pijpenmakers na 1700 bekijken we de merken.

Alle merken werden voorzien van de voorletters van de namen van de makers; zo had Pieter de Graaf het merk PDG. Ook zien we dat de eerste letter van de tweede lettergreep van de ach-

ternaam in het merk werd uitgedrukt, b.v. IGB voor Jan Glansbeek. (afb. 3)

Vanaf ongeveer 1700 werden door Jan Huijgen Versluijs pijpen gemaakt: zijn gezin is bij de produktie betrokken. Uit dit gezin komen twee pijpenmakers voort, die na de dood van hun vader omstreeks 1730 een eigen bedrijf beginnen. Het zijn de broers Pieter en Hendrik Versluijs. De laatste zullen we Hendrik I noemen. Pieter plaatste twee verschillende merken op zijn pijpen, n.l. PVS met de vogel in de boom en de PVS links op de ketel met rechts de zwaan.

Hendrik had dezelfde merken met HVS en nog vijf merken, waarvan het merk met zijn complete naam het opmerkelijkst is. Het is ook mogelijk dat, gezien het grote aantal merken met HVS, de zoon van Pieter, Hendrik II, voor een aantal daarvan verantwoordelijk is. Deze laatste pijpenmaker werkte waarschijnlijk eerst bij zijn vader en later bij zijn oom Hendrik I. We weten dit, omdat er in 1753 een inkomstenbelasting wordt geheven van $1\frac{1}{2}$ % van het jaarkomen. Uit het manuaal van deze heffing krijgen we een aardig overzicht van de kleine zelfstandigen uit die tijd.

Buiten de twee bedrijfjes van Hendrik en Pieter Versluijs vinden we Pieter de Graaf, Gerrit van Westdijk en Ari van Tergouw. Deze vijf pijpenmakers betaalden allen vrijwillig de belasting, dat betekent dat zij een jaarkomen hadden van 400 gulden of meer. Dit bedrag werd als minimum vastgesteld.

De beide pottenbakkersbazen Cornelis van Blaricum den Oude en Cornelis de Jonge verklaarden daarentegen geen jaarkomen van 400 gulden te hebben.

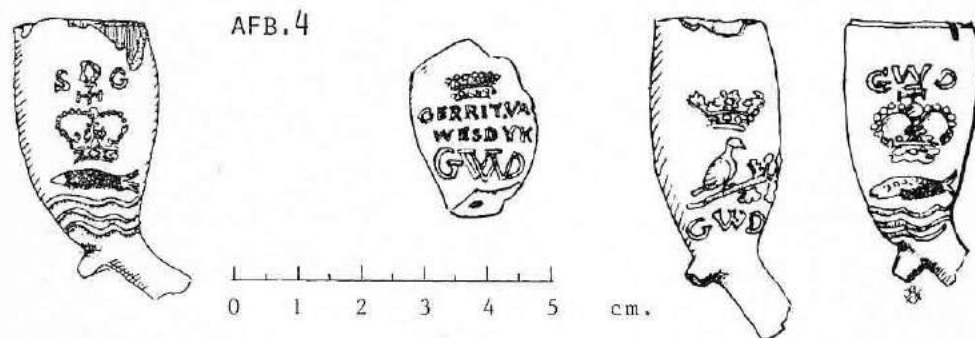
Pieter de Graaf was pijpenbakker van beroep en had mogelijk een oven speciaal voor het bakken van pijpen. De pijpen met het merk de gekroonde 18 en de letters PDG vertellen ons dat hij pijpen maakte. In hoeverre de andere pijpenmakers gebruik maakten van zijn bakgelegenheid, is niet bekend.

Zijn zoon Simon de Graaf komen we tegen vanaf 1777 (zijn huwe-

lijk) tot begin 1781 (doop van zijn tweede kind).

Uit de alfabetische lijst van de nieuwe burgers lezen we dat hij in 1778 het burgerschap verwierf en net als zijn vader pijpenbakker was. De pijpekop die we vonden met de gekroonde vis en de letters SDG moet door hem gemaakt zijn.

Van Gerrit van Westdijk vond ik twee verschillende merken en een pijpekop met zijn complete naam er op. (afb. 4)

Gerrit van Westdijk werd in Schoonhoven geboren en huwde daar op 1 dec. 1739 met Elizabeth van Buuren. Het ging het echtpaar in deze stad niet voor de wind, zij verloren drie kinderen die Pro Deo begraven werden. Zoals we zagen werkte Gerrit in 1753 al in de Lauwerecht en maakte de pijpen met de gekroonde vogel in de boom en de gekroonde vis, beide merken met de letters GWD of GVWD. Op 21 juli 1772 kocht Gerrit het huis waarin hij al jarenlang zijn bedrijfje had. Hiervoor stak hij zich zo in de schulden dat na zijn dood eind november 1773 zijn bezittingen openbaar werden geveild. Uit een advertentie in de "Utrechtse Courant" van 26-1-1774 waarin deze veiling openbaar werd gemaakt, blijkt dat deze pijpenmaker erg bekend was.

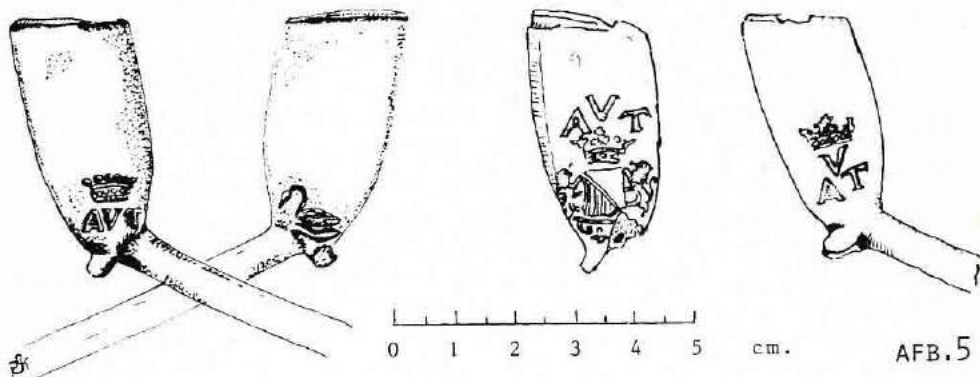
Men zal op Zaterdag den 5 February 1774, binnen Utrecht publiek opveilen en Verkoopen, een van ouds vermaarde, en Neringryke HERBERGE, genaamd den DOORNBOOM, met zyn Plants, rojaale Kolfbaan en Weezen, en een plaaisje Tuintje daar annex; gelegen aan 't Stads Zingel u'fchen de Weerd, en Catharyne Poort, zynde 't Gerechtshuis van de Nieuwe-Weerd. — Item een HUIS en ERVE, voorheen een BROODBAKKERYE, thans tot een PYPMAKERYE geappropriëerd, alwaar die Functie met veel succes Jaaren agter elkander is geëxerceerd en nog gecontinueerd word, staande voor aan in de Lauwenrecht, met een uitgang tot in de Rivier de Vegt, nagelaaten by Gerrit van Westdyk, in leeven Pypemaker. Alles breder by Billetten gespecificeerd, nader onderrigting ten Comptoire van Zeger Coersaad van Leenen, Notaris en Makelaar binnen Utrecht.

Zullende op Dingsdag den 7 February 1774, ten Sterf huize van gemelde Gerrit van Westdyk, worden Verkogt, alle het Pypmakers Gereedschap, misgaders Meubilen en Tuincieraad; alsmede circa negen Karren goede Pypaarde.

Merkwaardig is dat de pijpenmakerij nog steeds werd voortgezet, hoewel zijn pijpenmakersgereedschap en 9 karren goede pijp-aarde eveneens geveild werden. Of zijn zoon Hendrik van Westdijk dit bedrijf voortzette is niet zeker, opmerkelijk is echter dat Leendert Eskens, de schoonvader van Hendrik, deze pijp-

penmakerij kocht.

Van Ari van Tergouw weten we nog weinig, maar de vele pijp-
koppen met de letters AVT gecombineerd met resp. het Utrechtse
stadswapen en de zwemmende zwaan moeten afkomstig zijn van Ari
van Tergouw, een naam die wellicht de plaats van herkomst, de
pijpenstad Gouda, weergeeft. (afb. 5)

Een andere lijst laat ons de situatie zien zoals die in 1784
was. In deze lijst vinden we de namen van personen tussen 18 en
60 jaar, die in staat werden geacht het land in tijd van nood
te dienen. Deze lijst was voor het onderzoek van groot belang,
omdat achter deze namen de beroepen werden vermeld.

We vonden de pijpenmakers Johannes Versluijs en Dirk de Graaf,
de pijpenmakersknechten Jan Eijkelkamp, Hermanus van de Mast en
Jan Glansbeek. Niet genoemd werden Pieter de Graaf en Joseph
Peeks, die beide boven de 60 jaar waren. Joseph Peeks, ook Pex
of Pix genoemd, werd geboren in Peer, een plaatsje aan de Dom-

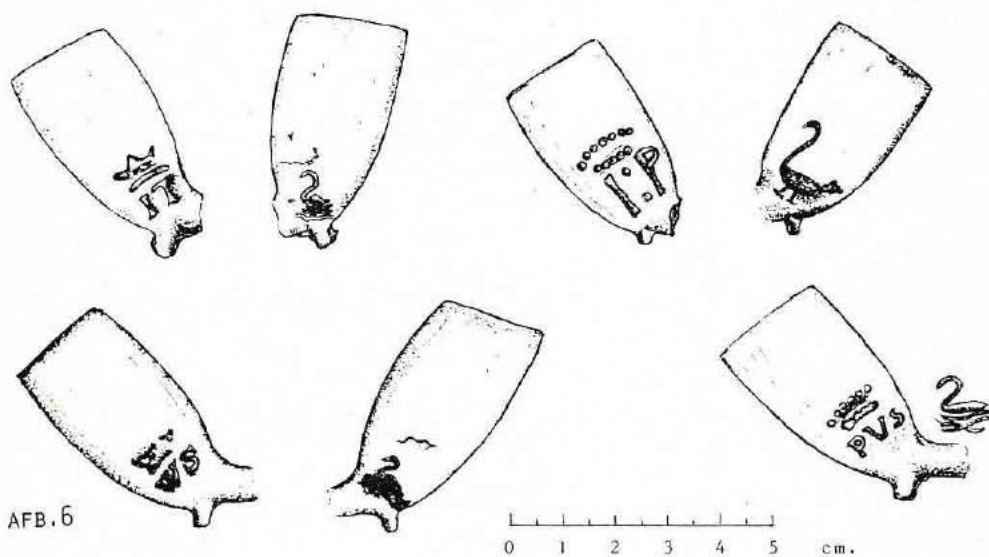

mel in het nu Belgische Limburg. Hij verschijnt in 1735 in Gouda alwaar hem een attestatie werd gegeven om in Schoonhoven te trouwen met Johanna Hogendijk. Deze attestatie werd door de Goudse St. Janskerk afgegeven om een gemengd huwelijk mogelijk te maken tussen Joseph, die rooms-katholiek, en zijn bruid die gereformeerd was.

Wanneer het paar naar Utrecht kwam, weten we niet, maar het was vóór 1765, het jaar waarin Johanna overleed.

Omdat een vrouw in de pijpenmakerij onmisbaar was, hertrouwde Joseph reeds 10 maanden later met Johanna Maas, waarschijnlijk een schoonzuster van de pottenbakker Cornelis van Blaricom. Gezien het grote aantal pijpekoppen met de initialen IP, gecombineerd met het Utrechtse stadswapen, de gekroonde vis en de zwemmende zwaan, die uit opgravingen naar boven kwamen, moeten we aannemen dat deze Joseph Peeks een geruime tijd pijpen maakte onder de rook van Utrecht.

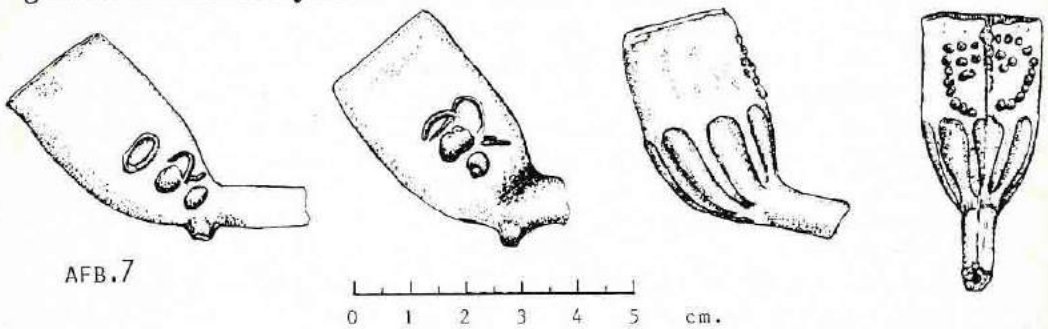
Wat de betekenis is van de zwemmende zwaan, die karakteristiek is voor de pijpenmerken uit de Lauwerecht, werd nog niet duidelijk. (afb. 6)

Keren we terug naar de lijst, dan bemerken we dat de broers Pieter en Hendrik Versluijs van het toneel verdwenen zijn. Ook Hendrik II en Daniël Versluijs missen we. Wel treffen we Johannes Versluijs aan, en aangezien deze zich ook Jan en Hannes noemde, kan hij met de laatste voornaam de vormen van zijn vader Hendrik I (HVS) gebruikt hebben.

Van de pijpenmaker Dirk de Graaf, waarschijnlijk geen familie

van Pieter de Graaf, vonden we geen aantoonbare merken. Mogelijk werd hem dit, door de gelijkenis van DDG en PDG, verboden. Wel werden slordige pijpekoppen gevonden met figuurmerken, zoals de kwispedoor en die met kelkblaadjes en een naar de roker gekeerde kroon. (afb. 7)

Een volgende inzage in het pijpmakerswereldje krijgen we in het jaar 1793. In dat jaar verschijnt een plakaat met het besluit tot de heffing van de 100ste penning, 1% van het vermogen, te betalen door degenen die een vermogen hadden van 1000 gulden of meer. Deze heffing was nodig om de mogelijke kosten te dekken bij een inval van de Fransen. In het manuaal vinden we de bekende namen van de pijpenmaker Pieter de Graaf, die in 1793 al langer dan 40 jaar pijpenbakker was, van de pijpenmaker Jan Versluijs die ruim 30 jaar pijpen maakte, en van Jan Glansbeek die in 1784 nog knecht was.

Vervolgens lezen we de namen van drie pijpmakersknechten; Barend Roelofs, schoonzoon van Jan Versluijs, Pieter van der Sluijs en Jan van der Sluijs. (Dit moet Pieter Versluijs zijn, kleinzoon van Pieter I. Jan van der Sluijs behoort niet tot de familie Versluijs. Het archiefonderzoek leert ons dat dit twee verschillende families zijn.)

Van Jan Glansbeek vonden we een pijpekop met IGB en een veelbladige roos als merk.

Deze zes ambachtslieden verklaarden eensgezind "niet gegoed om te furneren (=betalen)".

De weduwe van Joseph Peeks betaalde echter grif, maar zij stond ook te boek als rentenierster.

Het verval.

Terwijl het verval in de pijpenindustrie in Gouda al in het begin van de zestiger jaren van de achttiende eeuw merkbaar was, ondervonden de pijpenmakers in de andere steden er nog weinig hinder van. Dat vond zijn oorzaak in de geringe loonkosten van de kleine familiebedrijfjes, zoals die in de Lauwe-

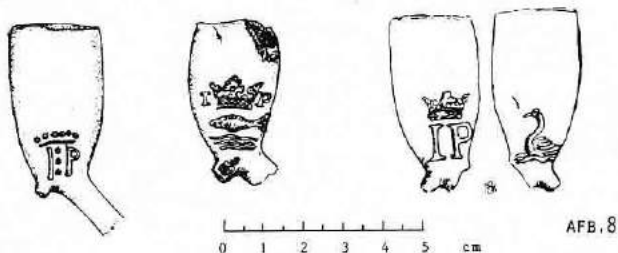
recht waar de arbeid veelal door eigen kinderen werd verricht, in tegenstelling met Gouda, waar de welstandsgrens beduidend hoger lag. Hierdoor was het produkt uit de pijpenstad aanmerkelijk duurder.

Om deze concurrentie het hoofd te bieden besloot het Goudse stadsbestuur ten behoeve van de Goudse pijpenmakers een fabriek te stichten voor het maken van korte pijpen. Dit gebeurde in 1784 in het Pesthuis onder het bestuur van het pijpenmakersgilde. Onder de leiding van een bekwame baas en vrouw werden 24 kinderen uit het "Alemoezeniershuis" van tien tot veertien jaar oud te werk gesteld tegen een loon van 15 stuivers per week. De pijpen werden door de Goudse pijpenmakers en handelaars afgenomen tegen $7\frac{1}{2}$ stuiver per gros. Het mocht evenwel niet baten.

Toen in het jaar 1791 het verlies van dat jaar 153 gulden bedroeg, sloot het stadsbestuur de fabriek.

Ook drongen goedkope Duitse pijpen ons land binnen. In Bilthoven vond ik b.v. een pijpesteeltje met het opschrift: Ioh. T. Stauber in Grentzhausen (Westerwald). Deze Duitse pijpen waren soms voorzien van Goudse merken. Ook Utrechtse pijpenmakers maakten zich hieraan schuldig.

Zo vond ik een pijpekop versierd met de gekroonde vis en de letters IP erboven. Op de hiel werden echter twee Goudse wapentjes aangebracht met de letter S (s=slegte, een aanduiding voor pijpen van de tweede kwaliteit, de betere soort had één wapentje). De initialen IP, in Gouda onbekend, zijn van Joseph Peeks. (afb. 8)

Eind achttiende eeuw werd de terugslag ook merkbaar in de Utrechtse pijpenindustrie. De verandering van de rookgewoonten (de opkomst van de sigaar en de houten pijp) en de door oorlogen schaars geworden tabak deden hun invloed gelden op de pijpmakerijen in de Lauwerecht.

Het einde.

Bij de volkstelling van 1813 vinden we nog één familie bezig met de pijpenfabricage. Het zijn Hendrik Versluijs, zoon van

Jan en kleinzoon van Hendrik I en zijn vrouw Hillegonda, laatste telgen van het vermaarde pijpenmakersgeslacht Versluijs. Deze volkstelling vindt plaats onder het Franse bewind en we lezen in het frans het beroep "garçon de pipe", pijpmakersknecht, hoewel in Utrecht geen pijpenmakersbaas meer werkzaam was. Mogelijk bedotte Hendrik op deze manier de belasting. Misschien modderde Hendrik met alle door de familie nagelaten pijpenvormen en schonk hij ons de slordige gedeukte pijpen met de onleesbare VS-merken. In het register van de patentschuldigen van 1818 zoeken we vergeefs naar pijpenmakers uit de Lauwerecht, die menig Utrechenaar een pijpje troost verschaften in die moeilijke tijd.

GERAADPLEEGDE BRONNEN.

- Archief en Librye Gouda. Doop-, Trouw-, Begraafregister nrs. 75, 76, 77 betr. stichting van de stadspijpenfabriek 1783-1791.*
Gem. Archief Utrecht (G.A.U.) II 3440, Minuten van transporten en plechten gepasseerd voor het gerecht Louwenrecht 1734-1786.
G.A.U., II 1189, Manuaal van het familiegeld, buitengerechten 1679-1686.
G.A.U., II 3360, Lijsten van personen tusschen 18 en 60 jaar, wonende in de gerechten buiten de Weerdpoort en in staat om het land in geval van nood te dienen, 1784.
G.A.U. III 613. Contrôle nominative des habitants de la ville d'Utrecht et de la banlieu.
G.A.U., II 2059, Manuaal voor de heffing van 1½ % van het inkomen in Lauenrecht en Hooglanden, 1753.
G.A.U., Manuaal van de honderdste penning, 1793.
G.A.U., Alfabetische lijst der nieuwe burgers, I en II.
G.A.U., D.T.B. registers.
Streekarchief Schoonhoven, D.T.B. registers.
Friederich F.H.W., Pijpelogie, 1975.
Goedewaagen D.A. "Schoonhoven als concurrent van de Goudsche pijpenstad". In: Die Goude, 1943.
Lange van Wijngaarden G.J.de, Geschiedenis en beschrijving der stad van der Goude, 1817, deel 2.
Oswald A., Clay pipes for the archeologist, 1975.
Smiesing P.K., "Utrechtse pijpenmakers" In: Maandblad Oud-Utrecht 51e jrg. blz. 73-76, 1978.

(Foto Utrechtse Courant - Gemeente Archief Utrecht, foto Lauwerecht en tekeningen van de schrijver.)